

Ressenya Jean-Gabriel Périot (2021): Retour à Reims (Fragments). Les Films de Pierre

Leon Freude, Universitat de Barcelona, lfreude@ub.edu

Ressenya/ Review

Périot, J. (2021). *Retour à Reims. [Fragments]*. Les Films de Pierre

Recibido: 27/11/2021

Aceptado: 16/12/2021

Publicado: 17/12/2021

Eribon, D. (2009). *Retour a Reims*. París: Fayard.

Freude, L. (2021). Ressenya Jean-Gabriel Périot (2021): Retour à Reims (Fragments). Les Films de Pierre. *Anuari del conflicte Social*, 12, e-37426 <https://doi.org/10.1344/ACS2021.12.4>

Retour à Reims [Fragments] de Jean-Gabriel Périot (guió i direcció) i Marie-Ange Luciani (producció) és una adaptació de l'assaig *Retour à Reims* del sociòleg Didier Eribon, on ell mateix ofereix a partir de memòries personals reflexions històrico-socials profundes sobre les grans transformacions de les societats modernes al segle XX i en concret la reproducció social de les classes populars franceses i l'emergència del *Front National* francès.

Tant el llibre com la pel·lícula es divideixen en dos moviments. Un primer moviment descriu la reproducció social de les classes populars franceses al segle XX. Périot capta el relat d'Eribon començant per la vida de la seva besàvia: humiliació després de la victòria dels aliats sobre el feixisme per relacions amb les tropes alemanyes; poca educació formal i prompta entrada al mercat laboral. Però també una aversió a l'educació formal i una elecció raonada per

treballar. Eribon problematitza aquí elements com ara les preferències, en tant que responen a uns valors socialment diferenciats que afavoreixen la reproducció social. Gràcies a talls de documents audiovisuals, de vegades acompanyats per una veu en *off* que llegeix fragments del llibre *Retour à Reims*, esdevenim testimonis de l'*ethos* de treball de la classe obrera francesa d'aquell moment, de la violència masclista, dels avortaments i les ànsies no realitzades de separació per part de la mare d'Eribon, la inhabilitat d'ajudar els infants amb els deures per manca de coneixement propi i també el racisme latent però per això no menys flagrant.

El segon moviment es refereix al desplaçament del suport electoral de les classes obreres franceses del Partit Comunista Francès (PCF) cap al *Front National* de Jean-Marie Le Pen i, posteriorment, Marine Le Pen. Eribon critica tant les polítiques de la socialdemocràcia moderada com les seves estratègies de representació. El resultat és una classe obrera francesa empobrida, expropiada d'una de les seves principals fonts de sentit: el treball remunerat. A més a més, era el treball que mitigava el ressentiment racista del *milieu* obrer autòcton francès, ja que el conflicte social els unia amb la mà d'obra immigrada contra el patró. Davant de la tercera via d'una socialdemocràcia moderada que s'entén com a gestora d'un neoliberalisme menys brutal però no qüestiona les seves premisses bàsiques i es dirigeix fonamentalment a classes mitjanes educades, les classes obreres queden desamparades. Des de l'*off* sona l'explicació d'Eribon que el PCF donava cabuda al malestar en vida quotidiana, no a partir d'un gran projecte de transformació social desenvolupat. L'oposició de fàcil identificació entre explotats i explotadors que havia deixat d'utilitzar l'esquerra francesa va ser explotada per a un nou clivatge, aquesta vegada forjat pel *Front National*: francesos i immigrants. El *Front National* oferia una millor identificació i representació social col·lectiva.

A l'epíleg apareixen les mobilitzacions dels *Gilets Jaunes*. La veu en *off* explica que el segon moviment és un moviment històric contingent que també posa de manifest que les classes obreres no estan lligades a una ideologia concreta i que, per tant, poden ser representades per opcions d'esquerres també. Si la imatge dels *Gilets Jaunes* indica aquest camí és com a mínim qüestionable.

Artísticament, l'audiovisual se'ns presenta com la intercalació de fragments de vídeos. Aquest collage basat en un important treball d'arxiu reconstrueix la història familiar d'Eribon, però també permet lectures sobre la història social de la classe obrera francesa. Aquest caràcter de citació permanent posa de manifest el pes de l'estructura a les vides individuals: el fet que fragments de diferents veus i imatges d'arxiu aconseguixin (re-)composar el relat d'una vida concreta posa de manifest el poc marge que permet la reproducció social per sortir-se d'un destí gairebé predeterminat. Els fragments en si ja tenen un gran valor en tant que ofereixen punts de partida per reflexions entorn a l'estructura social i diferents desigualtats al llarg del segle XX. Quan el so no ve directament dels fragments històrics és Adèle Haenel qui dona el so a la imatge llegint fragments centrals de l'assaig personal i sociològic *Retour à Reims* de Didier Eribon. El bon encaix entre imatges i text i les petites adaptacions creen un producte fluid, coherent i lineal.

Generalment, el documental que adapta l'assaig d'Eribon és una interessant aproximació a la història social del segle XX, per una banda, i, per l'altra, ofereix respostes sobre la relació entre l'extrema dreta francesa i les classes populars. Destaca també per la centralitat que aquesta anàlisi dona a la qüestió de gènere, entesa com qüestió d'homes i dones.

Pensant en l'assaig de què parteix, però, crida l'atenció una absència central, que és la del propi Didier Eribon. Entre tots els fragments del llibre que se citen, destaquen les referències més generalitzables; només al principi del documental s'introdueix el fet

que Eribon s'havia distanciat de la realitat de la seva família, ara punt de partida per al llibre i la pel·lícula:

Cuando hablábamos por teléfono, una o dos veces cada tres meses como mucho, mi madre me preguntaba: cuándo vienes a visitarnos. La eludía, le decía que estaba ocupada y le prometía ir pronto. Pero no tenía ninguna intención. Había dejado atrás a mi familia y no tenía ganas de ir a verlos. De vez en cuando, desde mis viajes en el extranjero, les enviaba una postal. El único contacto que quedaba, lo más distante posible. Al escribir la dirección, me preguntaba cómo sería su casa. No fui a su pueblo hasta que mi padre se fue. Mi madre lo internó, en una clínica para pacientes de alzhéimer de la que nunca salió. Fui a visitar mi madre y ahí comenzó nuestra reconciliación. Me contó muchas cosas en las visitas que le hice los siguientes meses. Me habló de ella, de su infancia, de su adolescencia, de su vida de mujer casada... También me habló de mi padre, de cómo se conocieron, de su relación, de sus vidas, de sus duros trabajos. Quería contármelo todo y su narración se embalaba, incansable (Périot, 2021).

A partir d'aquesta cita, la mare de Didier Eribon esdevé la figura principal del documental, mentre que la història particular entorn a la identitat i deriva d'Eribon desapareix. Al llibre, Eribon relaciona la seva marxa de Reims, que va ser una marxa del seu *milieu* i la seva família en primera instància, amb la seva homosexualitat i, en un segon pla més profund, amb el seu desig d'estudiar, tot agafant i produint així hàbits de classes mitjanes i altes. Tant l'assaig d'Eribon com el documental de Périot descriuen i expliquen el pas de les classes obreres franceses cap al *Front National* —no excusant-lo, però si denunciant les condicions que el feien possible. En canvi, el documental de Périot no mostra el malestar d'Eribon en l'ambient

profundament masclista i homòfob del seu *milieu* d'origen, que a nivell personal el fa abandonar família, ciutat i tot el *milieu*. Considero que aquesta és una feblesa important perquè en les reflexions entorn al distanciament d'Eribon de la seva classe o el seu *milieu* rau un dels grans fracassos de les esquerres més enllà de la socialdemocràcia. La incapacitat de mantenir el suport de les classes populars (i de vegades estructuralment conservadores) proposant polítiques emancipadores i transformadores en aliances àmplies amb col·lectius diferents sense deixar al marge el conflicte capital-treball.

Périot justifica l'eclipsi de l'homosexualitat d'Eribon amb dos arguments (Quinzaine de Réalisateurs, 2021): per facilitar el relat havia de centrar-se en una persona, que és la mare d'Eribon. I per altra banda, Périot argumenta que li costa parlar de si mateix, de la seva pròpia vida, i compartir intimitat; incorporar les reflexions d'Eribon entorn a si mateix i a la seva marxa hagués estat com introduir-se a si mateix al documental.

Malgrat aquestes advertències, en el documental de Périot es reproduïx el que massa sovint passa amb sexualitats dissidents: s'esborren del debat i de la història, fins i tot la —a priori— crítica històrico-social. Si hagués volgut incorporar aquesta temàtica, Périot segurament s'hauria adonat que el material filmic era molt més limitat: hi havia pocs recursos que recollien aquesta veu molt específica perquè els arxius històrics no els produeixen, també perquè a l'agenda científica no resulten importants. La riquesa de l'assaig d'Eribon resideix justament en haver entreteixit els debats que el famós diàleg entre Judith Butler i Nancy Fraser (2016) sobre reconeixement o redistribució amb l'experiència personal d'haver experimentat homofòbia, i també amb un rebuig al seu desig de formar-se més, la qual cosa enriqueix enormement aquesta reflexió. L'eliminació d'aquest element fa aparèixer el relat d'Eribon com un mer clam per la

redistribució, en el sentit de la «Trampa de la Diversitat» (Bernabé, 2018).

Tenint en compte aquestes mancances, el documental de Périot *Retour à Reims. [Fragments]* pot ser un bon punt de partida per reflexions sociològiques i la docència de la sociologia, millor encara si es té en compte l'obra de base d'Eribon.

Així, és un bon exemple del treball (auto-)biogràfic a la sociologia (Iannitelli, Torrabadella & Tejero, 2016), en tant que Piérot, però sobretot Eribon, salten entre la pròpia biografia, altres relats de vida i la teoria social i política. L'eliminació de tota la problemàtica de l'homosexualitat en el documental permet plantejar els reclams de les metodologies feministes de visualitzar qüestions de sexualitat i de gènere a la recerca, com també reforça la denúncia contra els intents d'esborrar-la (Biglia & Vergés, 2016).

En un pla més substancial, tant l'assaig com el documental il·lustren amb perfecció l'ideal entorn a la respectabilitat de la classe obrera que investigacions feministes van posar sobre la taula (Rose, 1988). Tant el material audiovisual de Piérot com l'assaig d'Eribon esbossen un bon dibuix sobre la relació entre gènere i classe al segle XX, en bona sintonia amb treballs feministes també del context espanyol (Ibarz Gelabert, 2007; Pérez-Fuentes Hernández, 2003; Arbaiza Vilallonga, 2000). Investigació i docència a l'Estat espanyol han de reflexionar fins a quin punt les anàlisis d'Eribon i l'adaptació de Piérot són aplicables en el context espanyol i català, on es discuteix cada cop més sobre l'emergència d'una nova dreta (Chávez Molina & Vergés Bosch, 2019) i la confrontació de subjectivitats i identitats nacionals (Bonet Martí & Ubasart González, 2021). És una llàstima, però, que les reflexions molt equilibrades entorn a redistribució i reconeixement (Butler & Fraser, 2016) de l'assaig, esdevenen un mercam per la redistribució al documental. El tracte de l'homosexualitat a l'assaig i la seva absència al documental no només obren el pas per a

reflexions metodològiques, sinó també per re-pensar nacionalismes sexuals (Freude & Waites, de propera publicació; Mepschen, Duyvendak & Tonkens, 2010) més enllà de la proposta de l'homonacionalisme (Domínguez & Freude, 2021; Freude & Vergés, 2020; Puar, 2007).

Referències

- Arbaiza Vilallonga, M. (2000). La «cuestión social» como cuestión de género. Feminidad y trabajo en España (1860-1930). *Historia Contemporánea*, 21, 395-458. <https://doi.org/10.1387/hc.15900>
- Bernabé, D. (2018). *La trampa de la diversidad: cómo el neoliberalismo fragmentó la identidad de la clase trabajadora*. Ediciones Akal.
- Biglia, B., i Vergés-Bosch, N. (2016). Qüestionant la perspectiva de gènere en la recerca. *REIRE Revista d'Innovació i Recerca en Educació*, 9(2), 12-29. <https://doi.org/10.1344/reire2016.9.2922>
- Bonet i Martí, J. i Ubasart i González, G. (2021). Conflicto territorial y cambios en la cultura política: Cataluña-España. *Athenea Digital: Revista de Pensamiento e Investigación Social*, 21, 3, e2989. <https://doi.org/10.5565/rev/athenea.2989>
- Bonet Martí, J. (2021). Los antifeminismos como contramovimiento: una revisión bibliográfica de las principales perspectivas teóricas y de los debates actuales. *Teknokultura*, 18(1), 61-71. <https://doi.org/10.5209/tekn.71303>
- Butler, J. i Fraser, N. (2016). *¿Reconocimiento o redistribución? Un debate entre marxismo y feminismo*. New Left Review en español - Traficantes de Sueños.
- Chávez Molina, E., i Vergés Bosch, N.(2019). La bolsonarización de España. *Bordes*, 12, 45-53.

- Domínguez Amorós, M., i Freude, L. (2021). Inclusiones desiguales en Latinoamérica y Europa: homofobia y racismo bajo el prisma del homonacionalismo. *Revista Española de Sociología*, 30, a58, 1-24. <https://doi.org/10.22325/fes/res.2021.58>
- Eribon, D. (2009). *Retour a Reims*. Fayard.
- Freude, L., i Vergés Bosch, N. (2020). Homonationalism in Europe? A quantitative comparison of the values of Europeans. *Sexuality & Culture*, 24(5), 1292-1314. <https://doi.org/10.1007/s12119-019-09683-7>
- Iannitelli, S., Torrabadella, L. i Tejero, E. (2016). El saber biográfico conversacional: una propuesta de conocimiento y acción sociopolítica para el siglo XXI. *Documentación social*, 182, 209-228.
- Ibarz Gelabert, J. (2007). «Con gesto viril» Política sindical y trabajo femenino en la industria del vidrio de Barcelona (1884-1930). En C. Borderías (ed.), *Género y políticas del trabajo en la España contemporánea, 1836-1936* (pp. 191-225). Universitat Autònoma Servei de Publicacions.
- Mepschen, P., Duyvendak, J. W., & Tonkens, E. H. (2010). Sexual politics, orientalism and multicultural citizenship in the Netherlands. *Sociology*, 44(5), 962-979.
- Périot, J.-G. (), Les Films de Pierre / Marie-Ange Luciani (producció). (2021). *Retour à Reims*. [Fragments]. <https://www.arte.tv/fr/videos/091137-000-A/retour-a-reims-fragments/>
- Puar, J.K. (2007). *Terrorist Assemblages: Homonationalism in Queer Times*. Duke University Press.
- Quinzaine de Réaliateurs. (2021). Q&A RETOUR À REIMS (Fragments) – (Returning to Reims (Fragments)) w/ director Jean-Gabriel Périot.

<https://fr-fr.facebook.com/Quinzaine/videos/qa-retour-%C3%A0-reims-fragments/218900236760464/?extid=SEO---->

Rose, S. O. (1988). Gender antagonism and class conflict: exclusionary strategies of male trade unionists in nineteenth-century Britain. *Social History*, 13(2), 191-208.
<https://doi.org/10.1080/03071028808567710>

Este texto está protegido por una licencia Reconocimiento [Creative Commons 4.0](#).

Usted es libre para Compartir —copiar y redistribuir el material en cualquier medio o formato— y Adaptar el documento —remezclar, transformar y crear a partir del material— para cualquier propósito, incluso comercialmente, siempre que cumpla la condición de:

Atribución: Usted debe reconocer el crédito de una obra de manera adecuada, proporcionar un enlace a la licencia, e indicar si se han realizado cambios. Puede hacerlo en cualquier forma razonable, pero no de forma tal que sugiera que tiene el apoyo del licenciante o lo recibe por el uso que hace.

[Resumen de licencia](#) - [Texto completo de la licencia](#)

